

demsku zajednicu i širu javnost sa egzistiranjem većeg broja KMMO-a i važnosti koju imaju za razvoj i afirmaciju vjerskog pluralizma u našem društvu... KMMO su jedan od važnih elemenata civilnog društva sa pretpostavkom kako su one od onih organizacija koje protežiraju mirotvorstvo i međureligijski dijalog“ (76).

Znanstvenicima s područja teologije, sociologije i politologije bit će najkorisnije završno poglavlje „Bibliografija“ (81-93) iz kojega je razvidno da se autor poslužio važnijim radovima na tri jezika BiH te na engleskom. Bibliografiju je podijelio na: izvore, knjige, rječnike i enciklopedije, priručnike i monografske publikacije, radove u zbornicima i časopisima, internetske stranice, intervjuje s imenima intervjuiranih osoba i datumom kada je to obavio.

Kao kršćanski teolog u BiH izražavam radost što je Saudin Gobeljić kao pripadnik većinske vjerske i etničke zajednice u našoj zemlji ovim radom pokazao korisnost nevladinih mirotvornih organizacija kršćanske inspiracije u pluralnom građanskom društvu BiH. Posebno pohvaljujem što je studiozno pročitao katoličke smjernice o udruživanju vjernika laika u pridonošenju općem dobru u pluralnom društvu. Mi vjernici - muslimani, kršćani, Židovi i

drugi - u ovoj zemlji nismo opasnost jedni drugima. Možemo svojim tolerantnim ponašanjem i konstruktivnim djelovanjem pokazivati da nas za to osposobljava naša informirana i dijaloški prakticirana vjera.

Mato ZOVKIĆ

DUBICA IZVUČENA IZ PRAHA ZABORAVA

Franjo Piplica (ur.), Dubički arhiđakonat u razvijenom srednjem vijeku i njegovi tragovi kroz kasnija stoljeća, Međunarodni znanstveni skup Banja Luka, 24. i 25. travnja 2017., zbornik radova, nakladnik Europska akademija Banjolučke biskupije, Banja Luka, 2018., str. 340

Banjolučka je biskupija nedavno obogatila našu javnost vrijednim djelom o kasnom srednjovjekovlju Dubičkog arhiđakonata Zagrebačke biskupije, koji se prostirao na sjevernom području današnje Banjolučke biskupije u Bosni i Hercegovini, objavom zbornika radova s naslovom „Dubički arhiđakonat u razvijenom srednjem vijeku i njegovi tragovi kroz kasnija stoljeća“. Knjiga je rezultat dvodnevnog međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Banjoj Luci 24. i 25. travnja 2017.

u organizaciji Europske akademije Banjolučke biskupije na kojem su sudjelovali ugledni hrvatski, mađarski i bosansko-hercegovački povjesničari: ovi potonji su hrvatske, bošnjačke i srpske provenijencije. Skup je u našoj javnosti prošao prilično nezapaženo, iako je bio dobro posjećen. Knjiga obuhvaća 340 stranica velikog formata, a sadržava 18 vrijednih radova dvadesetorice eminentnih stručnjaka: akademika, povjesničara i arheologa (dva su priloga radila po dva autora skupa) iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Mađarske. Glavni joj je urednik i priređivač mr. Frano Piplović koji je napisao i predgovor. Predstavljena je u prostorijama Banjolučke biskupije 13. srpnja 2018. pred brojnom publikom, među kojima su bila i osmorica biskupa, na čelu s kardinalom Vinkom Puljićem, koji su se bili okupili na redovito zasjedanje Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine.

Sadržaj zbornika

Evo pregleda autora i obrađenih tema. Mr. sc. Božo Radoš, veliki zaljubljenik u dubičku prošlost i njezin neumorni istraživač, bavi se u svojem prikazu „*Tragovima nezaborava srednjovjekovne Dubice*“ (str. 11-19) kao uvodnom temom; dr. Juraj Kolarić obrađuje „*Crkve-*

ne, društvene i političke prilike u Zagrebačkoj biskupiji od XIII. do XVI. stoljeća s posebnim osvrtom na Dubički arhiđakonat“ (str. 21-44); dr. Anto Orlovac ocrtava „*Život i djelo Nikole Bilogrivića – istraživača povijesti Dubičkog arhiđakonata*“ (str. 45-62); akademik prof. dr. Mithad Kozličić prikazuje „*Dubički arhiđakonat na starim geografskim kartama 16. i početka 17. stoljeća*“ (str. 63-97); mr. Ante Milinović ukazuje na „*Povijesno bogatstvo sakralne baštine feudalnog posjeda Vodica kod Dubice*“ (str. 99-125); ing. Marijan Tomić progovara na temu, „*Sakralna povijesna baština srednjovjekovnog Sanskog dekanata*“ (str. 127-143); dr. Boris Graljuk, naš ugledni arheolog, oslikava u opsežnom radu, pravoj maloj arheološkoj i povijesnoj enciklopediji ovih krajeva, „*Romaničko i gotičko sakralno graditeljstvo na području Pounja i Povrbasja*“ (str. 145-212); dr. Fikret Midžić analizira „*Dubički arhiđakonat u sastavu osmanlijske Bosne kroz analizu katastarskih/?/ popisnih deftera*“ (str. 213-222). Utjecaj Dubice, toga važnoga hrvatskog središta onoga vremena, na mađarsku književnost prikazuje dr. Szabolcs Varga u prilogu „*Povijest Dubice i dubičkog arhiđakonata u XVI. stoljeću u mađarskoj književnosti*“ (str. 223-230). O djelovanju katoličkih redova u Dubici kroz

povijest, a bio ih je cijeli niz, govore pripadnici tih redova: franjevac dr. Velimir Blažević progovara na temu „*Franjevci i franjevački samostani na prostoru Dubičkog arhiđakonata i Sjeverozapadne Bosne*“ (str. 231-243); pavlin fra Gaudencije Vito Spetić, prikazuje „*Red pavlina u 13. stoljeću, okolnosti dolaska u Dubicu*“ (str. 245-248); dominikanci dr. fra Slavko Slišković i fra Domagoj Štefulić bave se temom „*Dominikanci u Dubičkom arhiđakonatu Zagrebačke biskupije*“ (str. 249-254); srpski povjesničar iz BiH dr. Boro Bronza bavi se temom: „*Kraljevina Ugarska i dolazak templara i vitezova Sv. Ivana u područje Dubice*“ (str. 255-264); dr. Jurja Belaja zanimaju „*Materijalni tragovi nazočnosti viteških redova templara i ivanovaca na području srednjovjekovne dubičke županije*“ (str. 265-305); mađarski povjesničar dr. Zsolt Hunyadi sa sveučilišta u Szegedinu propituje kakva je bila „*Uloga hospitalaca u Dubičkoj županiji u ugarsko-slavonskom prioratu, s posebnim osvrtom na njihovo djelovanje kao mjesto autentičnosti (locus credibilis)*“ (str. 307-316); dr. Damir i dr. Marija Karbić obrađuju temu: „*Dubički preceptorat u kontekstu razvoja i djelovanja templara u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu*“ (str. 317-323); a još jedan mađarski povjesničar,

dr. Tamas Palosfalvi: „*Priori Vrane (župani Dubice) u borbi protiv Osmanlija u kasnom srednjem vijeku*“ (str. 325-330). U zbornik je uvršten i prilog „*Utvrde Kraljevine Hrvatske – Dubica*“ (str. 331-340) pokojnog zagrebačkog profesora Antuna Tonija Abramovića, koji je, na žalost, preminuo nedugo prije održavanja znanstvenog skupa u Banjoj Luci (21. ožujka 2017.).

Dubica nekoć

Nije ni moguće a ni svrhovito ovdje ulaziti u pojedinačni prikaz ovih radova, ali već sama imena sudionika i suradnika kao i obrađene teme jamče vrijedno povijesno štivo. To je svakako značajan doprinos proučavanju srednjovjekovne povijesti Zagrebačke i današnje Banjolučke biskupije, tim više što je Dubica posve izgubila svoje nekadašnje značenje i danas je podijeljena u dvije države kao dva grada: Hrvatska i Bosanska (u najnovije vrijeme: Kozarska) Dubica. A nekoć je bila jedno od najvažnijih mjesta Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Prije pada pod osmansku vlast Dubički je arhiđakoniat bio posve katolički kraj i jako središte Katoličke Crkve. O tome dovoljno govori podatak da su u Dubici tijekom povijesti svoje samostane imala čak četiri katolička reda: ivanovci, templari, pavlini i dominikanci, a

na području arhiđakonata i franjevci. S pravom napisa još davne 1944. istraživač dubičke prošlosti Hašim Šerić: „*Ni jedno mjesto u Bosni i Hercegovini nije imalo u Srednjem vijeku toliko katoličkih crkava i samostana kao današnja Bosanska Dubica i njezina okolica*“. Ali ne odnosi se to samo na Dubicu i njezinu okolicu nego na cijelo područje Dubičkog arhiđakonata koje se protezalo na jug do Sanskog Mosta i Grmeča, na istok do današnje Banje Luke i rijeke Vrbasa, na sjeveru je bilo omeđenom rijekom Savom a na zapadu Unom. Arhiđakonat je bio podijeljen na tri okruga ili distrikta (dekanata): Dubički, Sanski i Vrbaski. Prema poznatom popisu crkava i župa arhiđakona Ivana iz 1334. godine imao je dubički distrikt 11 crkava (i župa), sanski čak dvostruko više – njih 22, a vrbaski 13, što znači ukupno 46 crkava u cijelom arhiđakonatu. (Usporedbe radi: cijela današnja Banjolučka biskupija koja se pruža na jug do Livna i Buškog jezera, a na istok do Ukraine, dok je sa sjevera omeđena Savom, a zapada državnom granicom s Republikom Hrvatskom ima svega 48 župa!). Budući da su u međuvremenu ti krajevi postupno došli pod Turke, broj katolika kao i crkava i župa drastično opada, pa ih prema drugom popisu iz 1501. godine u cijelom Dubičkom arhiđakonatu nalazimo svega 16,

dakle samo oko trećinu onih iz 1334. Kada je, nakon pada Dubičkog arhiđakonata pod tursku vlast i određivanja novih državnih granica između Osmanskog i Habsburškog Carstva, zagrebačkom biskupu postalo nemoguće vršiti jurisdikciju nad tim dijelom svoje biskupije, područje nekadašnjeg Dubičkog arhiđakonata pripalo je 1735. godine osnovanom Apostolskom vikarijatu Osmanske Bosne kojim su upravljali biskupi iz reda bosanskih franjevaca i tako je ostalo oko stoljeće i pol, sve do osnutka Banjolučke biskupije 5. srpnja 1881. Danas na tom području postoji (barem po imenu) 25 katoličkih župa raspoređenih u bihaćki, banjolučki i bosansko-gradiški dekanat, no broj je katolika, nakon velikog velikosrpskog izгона u ratu 1992.-1995. sveden doslovno na ostatke ostataka.

Valja istaknuti da su neki radovi obogaćeni slikovnim priložima, što knjizi daje dodatnu vrijednost. To se odnosi, prije svega na najopširniji rad u ovom zborniku, čak 67 stranica, arheologa Borisa Galjuka, koji je bogato ilustriran fotografijama arheoloških nalaza/nalazišta, tlocrtima i zemljovidima, te onaj akademika Kozličića sa Sveučilišta u Zadru koji tekst ilustrira s čak 15 povijesnih zemljovida, od Lazarusa iz 1528. do Mercatora iz 1638. godine. Od tih zemljovida napravljena

je uz spomenuti znanstveni skup 2017. i prigodna izložba u prostorijama Banjolučke biskupije. Najveće zasluge za održavanje znanstvenog skupa i nastanak ovoga vrijednog djela ne samo za povjesničare nego i za širok krug zainteresiranih čitatelja i ljubitelja naše starine i cijelu našu (crkvenu) javnost ima samozatajni i samoprijegorni profesor Božo Radoš, Dubičanac koji svoju Dubicu nosi u srcu i posvećuje sve svoje vrijeme njezinu istraživanju, te Banjolučka biskupija na čelu s neumornim biskupom mons. dr. Franjom Komaricom i Europska akademija koja je organizirala znanstveni skup, izdala ovaj zbornik te priredila njegovo javno predstavljanje. Svi oni, kao i svi autori zavređuju svako priznanje.

Anto ORLOVAC